

**ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМКИ РЕФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ЯК ГАЛУЗІ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ**

Обґрунтовано необхідність реформування соціального забезпечення як галузі соціальної сфери в умовах обмеженості фінансових ресурсів та окреслено пріоритетні напрямки такого реформування.

The necessity of reforming social security as a branch of social services under the limited financial resources and priorities outlined a reform.

Ключові слова: соціальне забезпечення, соціальний захист, адресність, прожитковий мінімум.

Key words: social security, social protection, targeting, living wage.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Соціальне забезпечення та соціальний захист є одним із найважливіших завдань будь-якої держави. Рівень соціальної захищеності громадян України згідно із законодавством один із найвищих у світі. Успадкувавши від УРСР систему соціального захисту, що гарантувала мінімальний рівень забезпечення населення необхідними товарами та послугами, держава впродовж десятиліть незалежності постійно вдосконалювала та розширювала перелік категорій населення, яке має право на соціальні пільги і гарантії. Певним чином це зумовлено виникненням такого явища, як безробіття, що є невід'ємним “супутником” ринкової економіки. Також значний вклад у “розвиток” системи соціального забезпечення внесли політичні змагання, під час яких основним інструментом передвиборчої агітації було прийняття соціальних законів, що передбачали економічно необґрунтовані соціальні пільги і гарантії для дедалі більшого переліку категорій населення. Такий розвиток даної галузі соціальної сфери має подвійний характер: із одного боку, – він позитивний, позаяк гарантує ширший спектр соціального забезпечення населення та розширює верстви населення, охоплені ним. З іншого – посилює фінансовий тягар на державні та місцеві бюджети як основні джерела фінансування соціального забезпечення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій у яких започатковано розв'язання проблеми. Відповідно до даних Аналітичного центру АМУ: “Різноманітні пільги, соціальні виплати та соціальні послуги безпосередньо передбачені у 58 законах та більш ніж 120 підзаконних нормативно-правових актах. Усього нараховується близько 120 категорій пільговиків, з яких 45 категорій мають право на пільги за соціальною ознакою, а 57 – за професійною. Загальна чисельність громадян України, які мають право на використання тих або інших видів пільг, становить близько 15 млн. громадян, тобто третину населення країни” [4], а загальна кількість пільг – 611 видів [2]. Відповідно, бюджетна система будь-якої країни не в змозі “витримати” таке фінансове навантаження, що, своєю чергою змушує посилювати фіксальний тиск на суб'єктів господарювання. З іншого боку, в статті 22 Конституції України зазначено: “При прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод”. Тобто, соціальний захист не може бути зменшений [3]. У рішенні Конституційного суду України від 25. 01. 2012 р. визнано конституційним право уряду на перегляд виплат залежно від економічної ситуації [5]. Тобто, є юридична можливість зменшення обсягу соціального забезпечення відповідно до фінансових можливостей держави.

Проте які елементи соціального забезпечення мають право на “існування”?

У статті окреслюються пріоритетні напрями реформування системи соціального забезпечення на основі аналізу її сучасного стану та відповідності фінансовій спроможності держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. У статті 46 Конституції України йдеться: “Громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Це право гарантується загальнообов’язковим державним соціальним страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення; створенням мережі державних, комунальних, приватних закладів для догляду за непрацездатними. *Пенсії, інші види соціальних виплат та допомоги, що є основним джерелом існування, мають забезпечувати рівень життя, не нижчий від прожиткового мінімуму, встановленого законом*”. У статті 48 зазначено: “Кожен має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім’ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло” [3].

Відповідно до цього можна зробити висновок, що соціальне забезпечення повинно охоплювати лише населення, яке неспроможне забезпечити себе необхідними доходами в обсязі прожиткового мінімуму, та величина соціального захисту повинна бути такою, щоб разом із наявними доходами населення бути рівнозначною прожитковому мінімуму. Потрібно також зазначити, що сама величина та структура прожиткового мінімуму не відповідає реаліям сьогодення. Так, структура споживчого кошика, що є основою для встановлення прожиткового мінімуму, була затверджена в далекому 2000 р., а ціни, що використовуються для щорічного розрахунку вартості мінімального споживчого бюджету, здебільшого не відповідають цінам на відповідні товари та послуги, які встановилися на ринку.

Одним із напрямків зміни ситуації, що сталась, є перехід від практики надання соціального захисту категоріям населення без урахування доходів, які вони отримують, до адресної допомоги. Так, зокрема для народних депутатів передбачено 13 видів різноманітних пільг; при цьому розмір доходів даної категорії громадян є найвищим серед працівників державного і приватного сектору (17425 грн.). Аналогічна ситуація склалась і для суддів, розмір заробітної плати яких до кінця 2012 р. буде прирівняний із заробітною платою народного депутата; однак для них передбачено 10 видів різноманітних соціальних пільг [6; 2]. Така ж ситуація склалась і для інших категорій державних службовців, офіційні доходи яких у разі перевищують величину прожиткового мінімуму, що до кінця 2012 р. становитиме 1095 грн. [1].

Згідно зі Законом України “Про Державний бюджет України на 2012 рік” у 2012 р. фінансування 13 соціальних пільг для громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, 2 – для дітей війни, 4 – для осіб звільнених із військової служби та деяких інших осіб, 1 – для працівників МВС України, 1 – для працівників прокуратури, 5 – для ветеранів війни, 1 – для ветеранів праці та інших громадян похилого віку, 1 – для працівників МНС України, 4 – для жертв нацистських переслідувань буде відбуватись у порядку та розмірах, встановлених Кабінетом Міністрів України з урахуванням наявних фінансових ресурсів Державного бюджету України та бюджету Пенсійного фонду України на 2012 рік. Тобто, за наявності фінансових ресурсів у державному бюджеті; а беручи до уваги дефіцит бюджету понад 25 трлн. грн. (7%), на це очікувати не варто [1].

Із урахуванням ситуації, що склалась необхідно реформувати чинну систему соціального забезпечення, з метою підвищення ефективності та оптимізації використання коштів державного бюджету.

Висновки. Основними напрямками реформування соціального забезпечення як галузі соціальної сфери ми вважаємо наступні:

1. Повний перехід соціального захисту на адресну основу, що дасть змогу врахувати розмір доходів населення та визначити необхідність у такому соціальному захисті конкретного громадянина.
2. Максимальне переведення соціальних пільг, якщо це можливо, у грошову форму.
3. Суб’єктом отримання соціальної пільги (фінансових ресурсів) має бути громадянин, який її потребує, а не суб’єкт господарювання, котрий її надає.
4. Чітка прив’язка розміру соціального захисту до величини прожиткового мінімуму.

5. Вдосконалення структури мінімального споживчого бюджету, який є основою для визначення розміру прожиткового мінімуму, позаяк існуюча структура морально застаріла.

6. Розраховувати вартість мінімального споживчого бюджету необхідно на основі ринкових цін на товари та послуги, що до нього належать.

7. Величину прожиткового мінімуму з року в рік (щоквартально) потрібно індексувати на рівень зафіксованої інфляції на товари та послуги, що становлять мінімальний споживчий бюджет, тим самим унеможливаючи політичну складову його встановлення.

8. Створення електронної бази (реєстру) даних громадян, які мають право та отримують соціальне забезпечення з метою унеможливлення перевищення обсягу соціального захисту, що може бути дискримінаційним стосовно інших категорій громадян, котрі його потребують.

Література

1. Закон України “Про Державний бюджет України на 2012 рік” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4282-17#n170>.

2. Каталог пільг в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pilga.in.ua/node/416>.

3. Конституція України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

4. Необхідність реформування соціального захисту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.auc.org.ua/news/neobkhdnist-reformivannya-sotsialnogo-zakhistu>.

5. Рішення Конституційного суду України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-12>.

6. Суддів зрівняють у зарплатах з депутатами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.day.kiev.ua/3043495>.